

“Hordom a keresztekét”

Beszélgetés
Ardamica Ferenc íróval

SZÁSZI ZOLTÁN

„Tele van az életem paradoxonokkal, nálam semmi sem igaz...”

Hetekig próbáltunk időpontot találni erre a beszélgetésre, végül a babonák napján, pénteken ültünk le, hogy a világnak az íróemberre való hatásáról és az íróembernek a világra való visszahatásáról beszéljünk. Annak kapcsán is, hogy Ardamica Ferencet 2012 augusztusában kitüntették.

– Semmi sem igaz, azt mondják, fél évszázada írok, pedig ez nem igaz, hiszen hol van akkor a húsz évig hallgatásra való kárhozzátás. Kaptam egy szép kitüntetést, a Magyar Köztársaság Lovagkeresztjét, hát hordom is majd, de előtte gyorsan vennem kell egy zakót, mert kínai trikón mégsem hordhatok kitüntetést, meg aztán, hátha lesz még más is. Hát ilyen az életem, így vagyok én most mindennel.” – Ezzel fogadott Ardamica Ferenc Losoncon, a Štefánik szlovák generálisról elnevezett lakótelepen. A nyolcadik emeletről bámuljuk a kórházat, a távolba vesző dombokat, az Ipolynak csak sejthető medrét. Könyvek, fotók, gulyásleves-illat, kávé, cigarettafüst, és egy most felfedezett gonosz rém, a betegség állandó jelenléte és fájdalmai – ezek a bő másfélórás beszélgetésünk kulisszái.

– *Mit jelent ma Ardamica Ferencnek az irodalom, milyen hatással volt az életére, visszahatót-e a sorsra az írás? Magyarul: hogy vagy íróként, Losoncon, 71 évesen?*

– Napi két-három cigit engedélyezek magamnak, látod, már most túlléptük az adagot, megint patália lesz belőle. Kérdezed, mit jelent nekem a világ, az irodalom? Hát figyelek. Figyelem a napi politikát, figyelem rádióban, televízióban az irodalmat, nyomtatott formában már csak kevésre van pénzem, az én nyugdíjamból nem telik minden friss dolog megvásárlására. Pedig szeretném, de hát nem lehet. A szlovák irodalomból éppen Dominik Dánt fedeztem fel, aki krimi ír, amit én gyerekkorom óta olvasok és szeretek. 1941-ben születtem, mikor iskoláskorba kerültem, szlovák iskolába íratlak. Na, ez is egy bonyolult történet! Apám borzasztó hiú ember volt, méretre készített cipőt, öltönyt, s amikor beteg lett, megfázott a katonaság alatt, tuberkolózist kapott, cavernái voltak, mindenféle csövek lógtak belőle már élete vége felé, de inkább belehalt a kórba, mintsem kivetette volna két bordáját, amivel megmenthették volna az életét. Inkább belehalt, mert görbe lett volna a tartása, ha megműtik. Ez a negyvenes évek végén volt, a kitelepítések idején. Nagyanyámék lefizették a kitelepítési bizottságot, hogy maradhassanak. Apám, a betegsége miatt, kényszerből reszlovakizált, hogy ne kelljen a családnak menekülnie és hontalanná válnia. Tízéves alig múltam, amikor meghalt. Szóval, iskolába, szlovák oktatási nyelvű iskolába jártam, bár volt már akkor magyar is, de már maradtam ennél. Eleinte a padtársam segített még abban is, milyen irkát kell kivenni a táskából, én meg a kezdeti borzalmasan semennyi szlováktudásom után néhány év alatt egészen elfogadhatóan megtanultam a nyelvet, persze mellette magyarul is megtanultam, írni és olvasni egyaránt. A magyar nyelvet és a helyesírást érdekes módon a filléres regényekből, meg a ponyvaregényekből kezdtem el tanulni. Kiskoromban nyaranta Klenócon tartózkodtam, szlovák szón, a rokonoknál, s ott kiolvastam annak a pár, még akkor ott élő magyarnak meg a papnak a könyvtárát. Ott szerettem meg a krimi, meg a kalandregényeket, s ott tanultam meg az alapokat is az íráshoz. Mert én minden elbeszélésben, novellámban valamilyen történetet mondok, mondtam el, kerek és olykor valós alapokon lévő történeteket, amelyeknek mindig volt, van valamilyen csattanója. Ezt mostanában hiányolom is az írásokból, a kisprózából meg pláne!

– *Ezek szerint képes volnál szlovákul is írni szépirodalmat? Azt tudom, hogy sokat fordítottál.*

– Végül is, kezdetben írtam is néhány novellát szlovákul, pár meg is jelent belőlük, de akkoriban már magyarul is írtam, és szóltak nekem, hogy jó lenne kiválasztani, melyik nyelven írjak, én meg inkább a magyart választottam. Viszont sokat fordítottam szlovákról magyarra és magyarról szlovákra is,

még a saját könyvemet, az *Anyám udvarlói*t is magam fordítottam le. Persze az iskolát már végig szlovákul jártam ki, utána szlovák gimnáziumba mentem tanulni. Felvettek, de negyedév után otthagytam az egészet. Képzeld el, akkoriban, a sztálini idők alatt, a rohadt spartakiádjukkal baszogattak, meg az egésznek olyan idegen volt számomra a hangulata, meg a légkör is az agyamra ment, hogy inkább kiléptem. Otthagyva a gimnáziumot egy kertészetbe mentem dolgozni, bő három évet húztam le ott. Azóta is előfordul, hogy gyakran álmomban a kertészetben dolgozom, a valóságban meg rugdalózom, meg jár a kezem, és amikor felébredek, megkérdezi a feleségem, hogy mit is álmodtam. Ilyenkor mit mondhatnék, hát csak azt, krumplit ültettem, meg dugványoztam, drágám! Ez a régi világ hatása rám.

– *Hogy lettél te mégis magyar író?*

– Mindig is szerettem az irodalmat, mindenevő voltam és vagyok is. Eleinte a ponyvairodalom, a cowboyregények, majd a krimi került sorra, ezeket szerettem, mert ezekben volt feszültség, meg story. Eleinte még szótárakkal olvastam magyarul, aztán minél többet olvastam, annál jobban ment a dolog. Hogy is lettem magyar író? Hát a hatvanas években volt a pozsonyi Országos Népművelési Intézetnek egy pályázata, oda küldtem be írást, ott kezdtem az egészet. Bár ha azt veszem, nálunk többen is írtak. Anyám versei nem érték el azt a színvonalat, hogy közölhetőek lettek volna, de a nagyanyám írásai közül néhány Herczeg Ferenc *Új Idők* című lapjában meg is jelent, de egy sem maradt meg belőlük, mert a ruszlik ezekkel az újságokkal fűtötték fel a gulyásagyút, az értük kapott és soká őrzött békebeli aranykoronákat meg persze elvették. Hát ez volt, írással fűtöttek, a honort meg elvették. Kamaszkoromban, mikor már eljutottam Verne Gyuláig, már elhatároztam, hogy író leszek. El is kezdtem naplót írni, de aztán amilyen szamárr voltam, elszégyelltem magam a naplók miatt, és kidobtam, elégettem őket. Nemrégiben megtaláltam egy pár oldalt belőle, és most már tudom, hogy kár volt kidobni. Tanács a fiataloknak: ne dobjatok ki semmi régi írást, bármi jól jöhet idősebb korban. Szóval a pályázaton ugyan nem nyertem, mert állítólag tele volt az írásom csehizmusokkal, szlovakizmussal, germanizmussal, de azt tanácsolták, hogy folytassam. Ne tegyem le a tollat, ez volt a tanács – én ettől megtáltosodtam és elkezdtem írni.

– *Ez volt a vasárnapi író korszakod?*

– Igen, mert akkoriban még hat napot dolgoztunk, el kellett tartani a családot, hét közben nemigen tudtam írni, de mindig járt a fejemben a történet, aztán hazavittem a fejemben, és dédelgettem tovább. Akkoriban még nem volt saját írógépem sem, kölcsönzöből vettünk ki, a feleségem gyorsabban, jobban írt, mint én, így ő másolta be az írásokat. Ha kellett, tíz másolópapírt is tettem a gépbe, és jó keményen kellett csapkodni, hogy át is vigye. Tudod, ami technikával kapcsolatos, az, nekem terra incognita,

ezért bíztam a feleségemre.

– *Mióta is vagytok együtt feleségeddel? Láttam, pattognak köztetek szikrák máig is!*

– Hát 53 éve. A szikrák meg persze, pattognak. Együtt vagyunk jóban is, rosszban is, de több volt a rossz. Békés öregkorra vágytunk, sajnos nem adatott meg. Most mindketten felvettük a harcot a rákkal. Feleségem bőrrákkal harcol, most készül újabb műtétre, nekem meg pár nappal a lovagkeresztem átadása után megmondták, hogy rákos daganat van a szememen. Kicsit elrontották az örömet! Biztos vagyok abban, hogy ebből is talpra állunk, mert már annyi mindenből sikerült. Most Pozsonyba készülök novemberben, állítólag ezt a nyolcmilliméteres daganatot ott meg tudják sugarazni. Most ez vár rám. Ez is élmény egy írónak.

– *A világ külső sugárzása most már konkrét lesz feléd, vagyis beléd, Te hogy érzed, mit tudtál kifelé sugározni?*

– Azt megtapasztaltam, hogy azért amit megírtam és kiadtak, azt el is olvasták. Egy-egy családban akár többen is. Ha meg csak egyetlen ember kedvét hoztam meg az olvasáshoz, csak egy emberrel szerettettem meg az irodalmat, akkor is megérte. Ha nézem azt, hogy minden kötetem elfogyott, akkor azt kell mondanom, csak volt valami kisugárzásom nekem is. Jártam én olyan író–olvasó találkozón, ahol tíz perc alatt két tucat könyvet szétadtam, és utána pedig órákat beszélgettünk. Emlékszem, az első ilyen találkozóom Sárosfán volt, egy kultúrházban, tele volt a terem nőekkel, s isten bizony a végén alaposan neki is kellett vetköznöm, mert rám izzadt a zakó, lekerült a nyakkendő, mert hetvenkét könyvet dedikáltam személyre szólóan, szóval megizzasztottak a nők. Olyan találkozóom is volt, például Nagykürtösön, ahová egyetlen érdeklődő jött el, kiderült, ő személyes ismerőse volt anyámnak, így aztán hosszú órákon át beszélgettünk. Élvezetes volt. Az írónak meg mindegy kell, hogy legyen, mennyi a közönség, lényeg, hogy jó legyen a hangulat. Volt, amikor még kimondottan éhesek voltak az olvasók a magyar könyvre. Vannak olyanok, akik gyűjtik a könyveimet. Hihetetlen, hát nem?! Mostanában, ha van egy tucat ember egy találkozón, az már jó, hát nem?!

– *Az irodalom tehát így hatott, és te így hatottál vissza. Mit olvasol mostanában, mi hat rád?*

– Képzeld, milyen hülye voltam, hát persze, amikor fiatal voltam, és mindent elolvastam, mert mindenevő vagyok, pont a nagyobb méretű betűvel nyomtatott könyvekkel kezdtem, most meg én számár, vénségemre hagytam az apró betűkkel nyomtatottakat, most azokat olvasom.

– *Pedig kímélni kellene a szemed, éppen most kezdesz apró betűsekbe?*

– Pengős regényekkel kezdtem, és még most sem válogatok, minden

lemegy, pedig már válogatni kellene. Elfogy a szemem, meg fárasztó is már ilyen korban.

– *Kik hatottak rád, kiket szeretsz, szerettél olvasni?*

– Remarque az egyik kedvenc szerzőm, meg szeretem Hemingway írásait is, de nem mindent, képzeld, nem szeretem a novelláit, azt nagyon nem komálom, de a regényeit meg szeretem. Érdekes, hogy novellistaként inkább a regényeket olvasom. Hát nem?!

– *Tulajdonképpen azért lettél novellista, mert soha nem volt időd?*

– Igen, ez így van, egyszerűen nem volt időm a hosszabb műfajra, a novella meg olyan kompakt kis írás, bele lehet rakni mindent. Hét közben dédelgettem magamban az ötletet, szabályosan kihordtam magamban, gondolkodtam rajta, de amikor odakerültem a párbeszédhez, és nem tudtam éppen leírni, megverte a fene az egész, halva született volt az egész történet, ha már a párbeszédet is fejben elkezdtem írni, akkor passz! Nem lett belőle írás. A témáról sem beszéltem soha senkinek, mert azzal már vége lett az írásnak.

– *Tudtommal nagyon babonás ember vagy.*

– Rettenetesen. Például ha átment előttem egy macska, én képes voltam megkerülni a háztömböt, persze elkéstem munkából, így aztán jött az aznapi balszerencse. Azon a napon már semmit nem tudtam intézni. Egyszer Pozsonyba készültem a kiadóba, de találkoztam egy apácával, ami teljes balszerencsét jelent, erre mi történt? Visszafordultam, nem indultam el. Amikor pár nap múlva Pozsonyba érkeztem, a kiadó már lezárta a kiadói tervet, az én könyvem nem is került be. Hát most akkor ne higgy a babonának?

– *Elégedett vagy a pályáddal?*

– Sokáig azt hittem, és féltem is, hogy csak bokor lesz belőlem az irodalomban, és soha nem lesz fa. Nem így van, de volt bennem egy ilyen érzés. Borzasztóan hiányzik nekem az a húsz év, amíg le voltam tiltva. Imitt-amott hozták csak le az írásaimat, s akkor alig álltak ki mellettem. Egyedül a *Palócföld*, annak főszerkesztői, Baranyi Ferenc és Pál Jóska segítettek. Ha ők nincsenek, lettem volna a tollat. Aki azt mondja, hogy a nyolcvanas évek elején bízott abban, hogy az a rendszer megbukik belátható időn belül, az szerintem hazudik, én ebben éltem. Nem úgy nézett ki, hogy a szocializmus mosolygósabbá válik. Csak ezeknek az embereknek, Baranyi Ferencnek és Pál Jóskának köszönhetem, hogy megmaradtam az írásnál.

– *A rendszerváltás után viszont újságot írtál. Nem sajnálsz azt az időt, amit arra szántál, hogy napi csip-csup dolgokkal foglalkozz?*

– Sajnáltam, nagyon sokáig sajnáltam, de aztán akkor változott ez meg, amikor megkaptam a MÚOSZ aranytollát. Akkor éreztem, hogy talán mégis megérte.

– *Kalandos az életed. Sok helyen dolgoztál, sok mindenbe belefogtál, annyi minden történt veled. Elégedett vagy ezzel a pályával?*

– Sok fantázia kellett hozzá, de azt kell mondanom, nem annyi, mint amennyit az emberek képzelnek, mert tudod: Bovaryné én vagyok. Nem akarok most én felróni a fiataloknak semmit, de mintha inkább csak szövegeket produkálnának, nem történeteket. Nekem volt egy küldetéstudatom. Javítani akartam az embereken. Nos, persze nem biztos, hogy sikerült, de legalább igyekeztem. Nem azért írok, hogy csak gyönyörködjenek az írásban, a mondanivaló mindig ott van a csattanóban. Az olvasó meg szereti a történetet!

– *Tervek, elképzelések? Írni tervezel még?*

– Komolyabb terveket mostanában nem képzeltem, de írni, azt még szeretnék. Ezt a rákkal való harcomat szeretném irodalmi eszközökkel megfogni, anyaggá gyúrni.

– *Tehát már képletesen és valóban is dolgozik a fejedben a rák?*

– Most már nagyon dolgozik, képletesen meg ténylegesen is, de nincs arra idő, hogy írjak is, mert most az orvosokat járom, meg én vagyok az anyagbeszerző is. A feleségem már nem nagyon képes járkálni, de főzni, azt kiválóan főz. Tudod, ezt kell mondanom: soha nem hagynám el, mert láttam, hogyan gondoskodott az orvosi műhiba miatt betegen született első gyerekünkről. Nehéz erről beszélni még fél évszázad után is.

– *Ezt néhányszor ugyan megírtad, de kevesen ismerik ezt a történetet. Máig benned van ez a tragédia.*

– Talán még meg fogom írni, de már meg is írtam. Az egyik a *Látogatás*, a másik pedig a *Hazahoztuk Ferikét* című írás, amelyben benne van, ha áttételesen is ez a téma. Volt még egy írás, a *Gyertyák*, amelynek főhőse szintén műhiba miatt veszíti el gyermekét, de végül megbocsát az ellene vétő orvosnak, ennek az írásnak nagy sikere volt aztán, Magyarországon az *Új Tükörben* jelent meg. Talán majd egyszer, még egy novellában megírom.

...És itt kikapcsol a hangfelvevő, elfogy még pár szál cigaretta, majd gulyáshoz ülünk, immár a konyhában, ahonnan a városközpontra látni. A gulyás pazar, majd elköszönés, és hiába, na, a mai tiltva, az a kedves tiltotta, de mégis még egy cigi lent a bejárati ajtónál. S egy mondat, Ardamica Ferenctől:

– Aztán majd ha jól sikerül valamelyik fotó, amit itt készítettél, tégy el belőle, jól jöhet még egy nekrológhoz is – *vállon vereget, elköszön, mosolyog a szeme sarkából, és már ki tudja milyen történet indult el a fejében, ennyi beszélgetés, múltban gázolás után.*